

Секція 2. Актуальні тенденції розвитку фінансів, банківництва та страхування

Шорох В. Д.,

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії 2 року навчання
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Введення воєнного стану в Україні [1] призупинило очікувані зміни, що стосуються запровадження обов'язкової системи управління ризиками для надавачів небанківських фінансових послуг. Але, значні перетворення, які відбудуться у післявоєнний період у разі затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах (далі – Положення СУР) [2] вимагають підготовки з боку фінансових установ заздалегідь. Тому неврегульованість Національним банком України (далі – НБУ) питання розробки дієвої системи оцінки ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг (далі – РНФП) є актуальним на теперішній час та таким, що потребує вирішення. Попередній огляд Положення СУР [2] та інших проектів регулятора [3, 4] наголошує на необхідності розширення переліку показників оцінки ризику, що обмежені незначною кількістю нормативів та фінансових показників, формальними ознаками відповідності рівня корпоративного управління. Отже, доцільно здійснювати пошук вирішення проблем через досвід оцінки ризику діяльності учасників РНФП за межами України.

Протягом останніх десяти років Україна дотримується європейських напрямів розвитку ринку фінансових послуг у зв'язку із чим впровадження Директив Європейського Союзу стало обов'язковим етапом гармонізації законодавства країни. Під час війни питання європеїзації лише посилилось, а значить перспективи до масштабування показників оцінки ризиків діяльності фінансових установ можливо запозичувати у європейських партнерів, що мають практичний досвід ефективної роботи СУР впродовж десятиліть.

Проект Положення СУР [2] демонструє модель, що враховує певні ризики серед яких суттєвими для більшості надавачів фінансових послуг є кредитний, операційний та ризик ліквідності. Визначення рівня суттєвості залишається необґрунтованим регулятором, а методи оцінки цих ризиків НБУ визначаються учасниками РНФП самостійно. Європейський досвід визначення ризиків діяльності для надавачів небанківських фінансових послуг є більш прозорим та відрізняється від українських підходів (рис. 1).

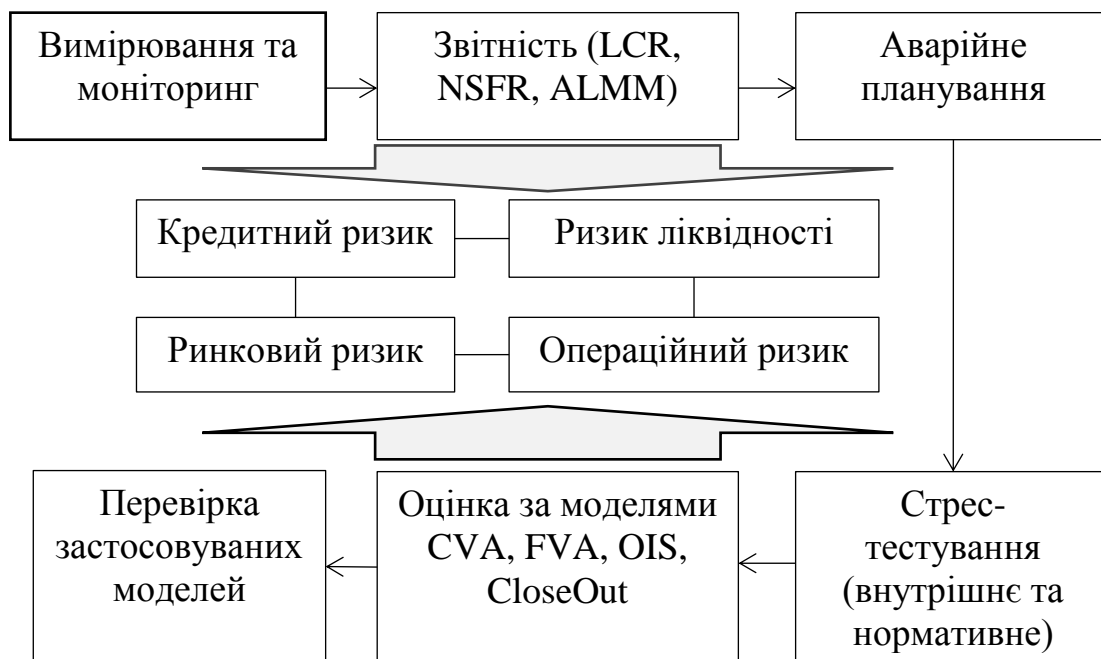

Рис. 1. Європейська модель управління ризиком діяльності небанківських фінансових установ

Складено автором на основі [5, 6, 7, 8, 9]

Як видно з рис. 1, в Європі значну частку в СУР відводять плануванню та моніторингу, тобто превентивним заходом виникнення ризику, що свідчить про підготовку фінансових установ до можливих втрат більш конструктивно, ніж в Україні. Аварійне планування, що є одним з етапів європейського СУР передбачає сценарне моделювання ризиків, які встановлені в результаті вимірювання та означені у відповідній звітності (про довгострокову, короткострокову ліквідності – LCR, NSFR, ALMM та структуру балансу M1-M4). Усі заплановані показники є складовими подальшого стрес-тестування як внутрішнього, так і зовнішнього (нормативного), результат якого не є остаточним, бо наступним кроком СУР є оцінка платоспроможності небанківської фінансової установи на предмет визначення можливості банкрутства, що вже є кінцевим вимірюваним показником. Окрім цього, цікавим є останній етап – перевірка застосовуваних моделей, тобто визначення актуальності показників, що встановлені як суттєві для кожного окремого суб'єкту. Європейська СУР є мобільним інструментом оцінки ризиків діяльності учасників РНФП, що спрямована на його попередження у швидко змінюваному середовищі.

Такий підхід є позитивним з точки зору реалізації стратегічних планів щодо ідентифікації ризику на ранніх стадіях його виникнення, але представлені на рис. 1 процедури не включають розробку рішень для їх подолання, концентруючи увагу на застосовуваних методах превентивної оцінки з метою недопущення ризику, а не на гіпотезі подолання наслідків у разі виникнення відповідних втрат. В Україні практика ризико-орієнтованого підходу до оцінки ризику діяльності надавачів небанківських фінансових послуг, що є складовою СУР включає як ідентифікацію та аналіз ризику, так і етап знаходження рішень

для подолання наслідків ризику або його унеможливлення. У цьому вбачається суттєва відмінність європейської та української систем управління ризиками, але обидві моделі також мають чимало схожих елементів.

Так, логічно відзначити, що запропонована для впровадження СУР в Україні містить рекомендацію до застосування стрес-тестування, яке є обов'язковим в Європі, хоча сутнісне наповнення таких тестів має певні відмінності. У моделі європейських партнерів стрес-тестування – це суцільна складова оцінки ризику діяльності фінансової установи, що є частиною ефективно функціонуючої системи управління ризиком, яка враховує балансову оцінку фінансових показників, показники платоспроможності та ліквідності, що є вхідними для проведення аналізу. Перспективна вітчизняна модель СУР не містить окремих рекомендацій щодо визначення цих груп показників, надаючи можливість самостійного вибору необхідного переліку, що, хоча і є позитивним проявом свободи та довіри з боку регулятора до учасників РНФП, але у порівнянні з європейською практикою, залишається некомплексною системою виявлення та оцінки ризику, що свідчить про можливість некоординованих та всебічно непроаналізованих дій надавачів небанківських фінансових послуг.

Окрім того, перевірка застосовуваних моделей, яким надають переваги міжнародні фінансові компанії, в Україні не носить задокументованого значення та не являються системним інструментом управління ризиком, а повністю належить до відповідальності суб'єктів ринку. Українська СУР знаходиться на етапі розробки та не враховує можливість тестування актуальності моделей, що обрані для оцінки ризику діяльності учасників РНФП. Наразі, зазначено, що європейська оцінка ризику надавачів фінансових послуг є більш пристосованою до реальних економічних змін в країнах ЄС.

Щодо стрес-тестування в Європі, зазначено, що для його проведення залучаються менеджери з управління ризиком, комплаєнс-менеджери та інші фахові спеціалісти, що мають відповідну компетенцію [5, 7]. Цікавим залишається двох етапність стрес-тестування – в межах внутрішньої роботи фінансової установи та за участі відповідних зовнішніх регулюючих органів (нормативне стрес-тестування). Окрім того, важливим аспектом є те, що усі представлені етапи європейської СУР фінансові установи передають на аутсорсінг, тим самим забезпечуючи сторонню прозорість процесу оцінки ризику їх діяльності. Україна поки не має такого досвіду, хоча перспективна СУР [2] містить норми, що передбачають організаційні зміни та відповідне впровадження перелічених менеджерів, а також дозволяють залучати третіх осіб до процесу незалежної оцінки ризику діяльності фінансової установи.

У Європі дотримуються думки, що для учасників РНФП найважливішим та ключовим в оцінці ризику є моніторинг показників ліквідності [10], тому визначення відповідного ризику займає значну частку діяльності органів контролю, яка відображається у обмежувальних заходах фінансових установ. Так, з 2019 року європейські регулятори РНФП почали застосовувати існуючу у них практику стрес-тестування STAMPE [11] для визначення ризику ліквідності у діяльності надавачів небанківських фінансових послуг. Цей стрес-тест сконцентрований на оцінці ризику діяльності учасників РНФП за дев'ятьма

показниками ліквідності, кожний з яких може знаходитись в межах помірною, несприятливого або суворо несприятливого рівня ризику. До цих показників віднесено: чисті незабезпечені міжнародні зобов'язання, чисті забезпечені міжнародні зобов'язання, покриті облігації, інший виданий власний борг, депозитні сертифікати, структуровані продукти, цінні папери забезпечені активами, інші чисті зобов'язання, рівень стабільних вкладів. За всіма цими показниками вираховується коефіцієнт стікання пасивів, що характеризує відтік грошових коштів фінансової установи та визначає її потребу в ліквідності.

Цей перелік є нетиповим для українського РНФП, бо, по-перше, Україна не має розвиненого ринка цінних паперів, по-друге, для визначення деяких з них повинен функціонувати двосторонній зворотній зв'язок з усіма клієнтами. Також, зауважено, що стрес-тестування STAMP€ [11] проводиться враховуючи різні сценарії: макроекономічний, історичний та статистичний. Такі типи сценаріїв для українського РНФП є незрозумілим з точки зору необхідності їх застосування на практиці. Більш звичним варіантом залишається песимістичний або оптимістичний сценарії, що націлені на прогнозування настання того чи іншого ризику.

Таким чином, оцінка ризику діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг в ЄС включає в себе метод стрес-тестування, що є доцільним для застосування в українській практиці, але його зміст потребує адаптації переліку показників, зміни їх вагових коефіцієнтів та врахування сценарного моделювання.

ДЖЕРЕЛА

1. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України № 64/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення : 26.11.2022).

2. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проект Постанови Правління Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SUR_2022-06-27.pdf?v=4 (дата звернення : 26.11.2022).

3. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації корпоративного управління в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проект Постанови Правління Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_metod_2022_06-27.pdf?v=4 (дата звернення : 26.11.2022).

4. Про затвердження Положення про організацію системи внутрішнього контролю в надавачах фінансових послуг та небанківських фінансових групах : проект Постанови Правління Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/proekt_Regulation_SVK_2022-06-27.pdf (дата звернення : 26.11.2022).

5. Market and liquidity risk management. URL : <https://home.kpmg/pl/en/home/services/advisory/risk-management-and-internal-audit/market-and-liquidity-risk-management.html> (дата звернення : 26.11.2022).

6. Leon Dorozik, Tomasz Strąk and Ireneusz Miciuła. Risk Assessment Methodology in Public Financial Institutions. Risk Management and Assessment. 2020. DOI: 10.5772/intechopen.91152. URL : <https://www.intechopen.com/chapters/71133> (дата звернення : 26.11.2022).
7. EU Non-bank Financial Intermediation Risk Monitor. Executive summary. 2021, № 6. URL : https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/nbfi_monitor/esrb.202108_eunon-bankfinancialintermediationriskmonitor2021_~88093a4a94.en.pdf (дата звернення : 26.11.2022).
8. Assessment Methodologies for Identifying Non-Bank Non-Insurer Global Systemically Important Financial Institutions. Consultative Document. 2014. URL : https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_140108.pdf (дата звернення : 26.11.2022).
9. Operational Risk Jobs in the UK and Europe. 2015. URL : <https://www.careersinaudit.com/article/operational-risk-jobs-in-the-uk-and-europe/> (дата звернення : 26.11.2022).
10. Macroprudential stress-tests and tools for the non-bank sector. 2017. URL : https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2017/html/ecb.sp170922_3.en.html (дата звернення : 26.11.2022).
11. STAMP€: Stress-Test Analytics for Macroprudential Purposes in the euro area. 2017. URL : https://www.ecb.europa.eu/pub/conferences/shared/pdf/20170511_2nd_mp_policy/DeesHenryMartin-Stampe-Stress-Test_Analytics_for_Macroprudential_Purposes_in_the_euro_area.en.pdf (дата звернення : 26.11.2022).